

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN.

Mededeelingen van den Bond van Oostvlaamsche Folkloristen,
Maatschappij zonder winstbejag.

TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.

De leden ontvangen de
mededeelingen gratis
Jaarlijksche bijdrage
voor het lidmaatschap :
15 frank.

Redaktie : F. Van Es, Brabantstr.
25, Aalst.

Postcheckrekening 2043,98

P. Luyckx, Gent.

Prijs per n^o : 3 fr.

Abonnementsprijs
buitenland : 4 belg. s.

Oost-Vlaandersche Bijnamen, Spot- en Schimpnamen.

De Geschiedenis leert ons, dat bij alle oude en minder beschaafde volkeren, de persoonsnamen afgeleid zijn van een eigenschap van den genoemde.

De Germanen gaven hun voorkeur voor de keus van persoonsnamen aan sterke dieren, bijzondere volksbezigheden en verrassende natuurverschijnselen.

In de 12de en 13de eeuw kregen de edelen een familienaam, ontleend aan den naam van 't kasteel dat zij bewoonden en het is maar in de 16de eeuw, dat de familienamen bij de burgerklas vast werden ingevoerd. Vele van die namen werden ontleend aan de geboorteplaats van den persoon, of aan dezès lichamelijke of zedelijke eigenschappen, of ook wel aan zijn maatschappelijk bedrijf.

De familienamen zijn dus over het algemeen geen abstracte opgaven van geleerden, of daartoe aangestelde officieele ambtenaars; het volk, met zijn vindingrijken geest, heeft ze aanschouwelijk aangepast aan den persoon, die er behoefte aan had, met de verf en de kleur van iets uit eigen leven. Zoo zien we nog steeds eigennamen ontstaan van vondelingen, door het volk heel typisch uitgedacht; o. a. *Van den Gracht, Metdepenningen, Tienpundt, Van den Dorpel,*

Naast zijn familienaam krijgt de Vlaamsche volksman er vaak nog een bijnaam bij; ofwel omdat de familienaam te stroef en te vreemd in de ooren klinkt; ofwel, uit leedvermaak, waarin de gebreken of andere triviale eigenschappen van den persoon aanschouwelijk worden voorgesteld. Zelden gebeurt het, dat iemand een veredelenden bijnaam van zijn bekenden krijgt, die de goede eigenschappen van den persoon aangeeft.

Wel spreekt de Geschiedenis van een Filips de Goede, een Karel Martel, een Karel de Stoute enz..., maar dat zijn niets anders dan vleinamen, uitgedacht om de nagedachtenis van soms zeer tyrannische vorsten in schitterend daglicht te stellen.

De bijnamen, meest geënt op spot en schimp, zijn zeer verspreid onder ons Vlaamsche volk. Men zou ze kunnen onderverdeelen in *boerenbijnamen*, *werkliedenbijnamen* en *burgersbijnamen*.

In dit opstel zullen wij ons bepalen bij *werkliedenbijnamen*, omdat ze in overwegend getal voorkomen en vele er van ook kunnen toegepast worden op de twee andere categorieën.

Wij verplaatsen ons naar de gemeente Steendorp, een Oost-Vlaamsche agglomeratie van steenbakkerswerklieden aan de Schelde, waar gedurende onze jeugd, bijna iedereen gebrandmerkt was met een bijnaam, die zoo natuurlijk klonk, dat hij voor niemand aanstoot gaf. Steendorp was te dien tijde nog een ver afgelegen gehucht van de moeder-gemeente Bazel. De eerste school was er, nog maar nauwelijks geopend, zoodat het getal ongeletterden er légio was. En hoe ongelooflijk het ook moge voorkomen, ettelijke oude werklieden waren hun familienaam vergeten en noemden zich zelf met hun bijnaam.

De uitbaters der steenbakkerijen, alhoewel kunnende lezen en schrijven, hadden van de beschaving ook nog veel te leeren; zij noemden hun eigen vrouw: *wijf*, en hun werklieden waren *gelaagkladden*.

Het steile pad, dat de leemkruiers moesten beklimmen, werd — om heel typisch het doodende werk aan te duiden — *klootweg* genoemd en de wagen, waarop de klei werd vervoerd, *klootwagen*.

Het onderwijs, de wetten op den arbeid en de mechaniek hebben er nu wel hun weldadigen invloed laten gevoelen, maar de bijnamen onder de werkersbevolking zijn er zoodanig blijven voortwoekeren, dat de spotters der naburige gemeenten er zelfs een schimpliedje hebben op gemaakt.

Met de gegevens aan de hand over den oorsprong dier bijnamen, ons medegedeeld door de aanbelangende werklieden, geven we er hier een overzicht van, ingedeeld in : 1. namen van lichaamsgebreken, 2. vogelen- en andere dieren, 3. namen van dignitarissen, 4. bedrijfsnamen.

A. — *Spotnamen van lichaamsgebreken :*

De Mottige, (door de pokken geschonden).

De Spons, (een variante van de *Mottige*).

De Neus, (voor hem wiens neus abnormaal lang is).

Beetjencus, (het omgekeerde van de *Neus*).

De Scheele, (wiens oogen ongelijk uit-zien).

De Zwaan, (doelend op abnormaal langen hals).

De Krop, (voor uitspringenden ademsappel).

De Blaaskop, (wiens hoofd breed uitgezet is).

De Klets, (voor een kaalhoofd).

De Kalot, (voor een pruik op het hoofd).

De Zwadder, (doelend op den dikken hangbuik).

De Lat, (doelend op zeer dun lijf).

De Moellepoep, (voor zijn breed achterwerk).

De Scheeve, (voor ongelijke schouders).

De Breede, (wiens lijf breed is uitgezet).

De Beroeste, (wiens gelaat steeds vuil en zwart is).

De Kurk, (voor zijn dwergachtige gestalte).

De Lange, (het omgekeerde van de *Kurk*).

De Springer, (voor een teendanser). Enz. enz.

Het zonderlingste bij het voortbestaan van die bijnamen is, dat dikwijls de kinderen vaders spotnaam overerven met toevoeging van hun voornaam. Zoo b. v. hoort men er spreken van *Rikske Van den Mottige*, *Tistje Van den Neus*, *Jefke Van de Kalot*, *Peerke Van den Zwadder*, enz. In sommige gevallen gaat de bijnaam nog over naar de kleinkinderen, b. v. *Jan - van Jefke - van de Kalot*, *Sis - van Peerke - van de Zwadder*, enz.

B. — *Vogelen- en andere diereennamen.*

De Sijs, (voor den sijsjesvanger). Een vertakte werkersfamilie, waarvan al de leden den bijnaam *Sijs* dragen : *Mie de Sijs*, *Jan de Sijs*, *Blondine de Sijs*, enz. Een uitgeweken kleinzoon van *de Sijs*, heeft zelfs, niet beter wetende, *De Sijs* voor zijn familienaam bij den Burgerlijken stand, in de gemeente die hij ging bewonen, opgegeven.

De Koekoek, (die 't volk 's avonds bedroog met het geroep van dien vogel na te bootsen).

De Duif, (die op 't werk altijd sprak van 't duivensport). Al zijn afstammelingen worden " *De Duif* „ genoemd.

De Puit, (voor een kikvorschenslager).

Peer Aal, (van een vischverkooper). Zijn zoon noemt zich zelf altijd " *Fons van Peeraal* „ ; niemand in de gemeente kent zijn familienaam.

De Heiring, (van een haringverkooper). Nog een groote familie, waarvan al de leden den bijnaam " *De Heiring* „ dragen, alhoewel de voorvader, die den spotnaam verwierf, lang dood is.

De Zwalm, (van een uitboorder van oeverzwalmen).

Den Bot, (van een smulpaap van botjes).

De vreemde Vogel, (waarvan de oorsprong ons onbekend is)

De Geit, (wiens gelaat met baardje veel van een geit had ; hiervan werden afgeleid *Ba.* (Barbara) *Geit*, *Sis van Ba Geit*, enz.

De Hazenstropper, (van een wildstropper) waarvan is voortgekomen *Jeske den Hazenstropper*, *Mie van Jeske den Hazenstropper*, enz.

Het was genoeg, dat een vindingrijke spotter een bijnaam voor 'n werkgezel had uitgevonden, omdat de naam dadelijk burgerrecht verkreeg en tot het derde geslacht bleef overgaan.

C. — *Namen van dignitarissen.*

Daar de steenbakkerswerklieden van Steendorp (meest genoemd " *Het Gelaag* „), ongeletterd waren en zelden hun dorp verlieten, tenzij om in een aangrenzende gemeente te

gaan kermissen, hadden zij maar een vaag begrip over de beteekenis der woorden : keizer, koning, minister en toch pasten zij de namen van zulke dignitarissen toe op sommigen van hun werkgezellen, wier gelaatsvorm min of meer overeenstemde met den hoog geplaatsten persoon, wiens portret zij ergens hadden gezien.

Dusdanige gelijkenis gaf aanleiding tot den bijnaam "*De Paus*", voor een kleideler die blootsvoets het deeg kneedde. De Paus was ook een duivenmelker en zijn dochtertje, een karreellegster noemde men nooit anders dan "*Mieke van den Paus* ..

De Koning was een karreelvormer, die, om zijn edelen bijnaam eer aan te doen, zich alle Zondagen een stuk in den kraag dronk, zoodat het onder de steenbakkers spreekwoordelijk werd " dat niemand kon drinken gelijk de koning ..

De Prins was een kolendrager, gekend om zijn lust naar muizenvleesch. Wie een muis had gevangen, droeg die naar den Prins, die er een lekker wildbraad van bakte. De Prins was getrouwd met... ja, dien bijnaam durf ik niet neerpennen om de lezers niet te ergeren, al vindt de bevolking van Steendorp er geen graten in. 't Was in alle geval geen prinselijke naam.

De Minister was een sterk gespierde leemkruier, die heel wat zwaarder werk verrichtte dan zijn naamgenooten in het Parlement.

Opmerkelijk is het, dat de vrouwen bij hun voornaam werden genoemd met bijvoeging van den bijnaam hunner mans : b. v. *Siska van den Paus*, *Treze van den Koning*, enz. Doch er waren ook vrouwen, die een bijzonderen bijnaam droegen, o. a. *Fotter*, *Trees Platteboon*, *de Turko*, *Mie Gendarm*, *Fieke de Warrel*, *Mieke de Koet*, enz.

D. — *Bedrijfsbijnamen.*

Zoo diep waren de bijnamen bij de bevolking van Steendorp ingedrongen, dat zij, die in het dorp, een bedrijf, stiel of ambacht uitoefenden, buiten de steenbakkerij, door niemand zelfs niet door hun naaste geburen, met hun familienaam waren bekend.

Zij werden genoemd, naar hun bezigheid. Zoo had men *Pol de Tinnegieter*, die lepels en vorken vertinde; *Daan de Verver*, die verf verkocht en ook als verver van huismeubelen uitging (geverfde huisgevels bestonden er niet); *Stieneke Peerdevleesch*, een paardenslachter; *Jef de Raap*, om te betee-kenen, dat hij een boerenarbeider was; *Mieke Floer*, die kleerstoffen verkocht; de metser, die herberg hield, werd genoemd naar een zeker bier dat hij verkocht " *Kavès* „ Al zijn afstammelingen zijn dan ook " *Kavèssen* „ gebleven; *Jan de Mandenmaker*, die rieten manden vlocht voor de steenbakke-rijen; *Janneke de Wever*, een gebochelde(linnewever; *Trezeke de schoenmaker*, die haar bijnaam had overgeërfd van haar grootvader, een schoenmaker en die in haar winkeltje van snuif en tabak school hield en bij wie ik, als kleine jongen in 't † A B. mijn letters heb geleerd.

Al de neringdoende menschen deden hun aankopen door tusschenkomst van een beurtschipper op Antwerpen, die alles aan huis bestelde, zoodat niemand in rechtstreek-sche verbinding kwam met de groothandelaars; briefwisse-ling moest er dus niet gehouden worden, en gebeurde het al eens, dat een dorpling een brief van bekenden of bloed-verwanten uit een andere plaats ontving, dan werd hij op 't adres aangewezen met zijn bijnaam, wat geen moeilijkheid opleverde voor den brievendrager, die meer last zou gehad hebben met den familienaam dan met den bijnaam van den belanghebbende.

Ettelijke gelaagwerkers (steenbakkerswerklieden) wer-den ook met een bijnaam bedeed, naar het werk, dat zij verrichtten en in dees geval werd die bijnaam voorafgegaan door den voornaam van den aanbelangden persoon, om hem te onderscheiden van soortgelijke werkgezellen van andere steenbakkerijen.

Zei men *Peer de gammer*, dan wist iedereen wie bedoelde persoon was en op welk gelaag, (steenbakkerij) hij de gevormde karreelen onder de loodsen gamde (te drogen op elkaar rijde).

Sis de afslager, was de man, die de karreelen in den oven van een bepaalde steenbakkerij stapelde.

Mie de oprijster, was de vrouw, die de gedroogde karreelen naar den oven voerde. (Dit werk werd altijd door vrouwen gedaan).

Pietje de afdrager, was het kleine jongetje dat de gevormde karreelen op de *plets* (droogplaats) neerlegde.

Tiste de uitzetter, voerde de gebakken karreelen uit den oven naar de kade.

Moest iemand naar Francis Van Strydonck hebben gevraagd b. v., geen mensch zou den man hebben kunnen aanwijzen; maar met *Sis de afslager* kwam men onmiddellijk te recht.

Het is begrijpelijk, dat er met al die bijnamen, in zake processen, soms koddige tooneelen ontstonden. Zoo was er een brave vrouw, die men alleen kende met haar bijnaam "*Mie de Walin* „. Nu gebeurde het, dat een dievenbende, die den omtrek onveilig maakte, werd gevangen genomen. In het onderzoek verklikte een der dieven, de nog in vrijheid loopende leden der bende, waartusschen een *Mie de Walin*. Haar naamgenoot "*Mie de Walin* „ van Steendorp werd aangehouden en opgesloten en daar 't menschke haar eigen familienaam was vergeten, kostte het veel moeite om de echte "*Marie de Walin* „ lid van de dievenbende te ontdekken.

Wij zouden de reeks bij- en spotnamen uit de steenbakkersagglomeratie van Steendorp, die bij het opkomende geslacht gevoelig verminderen, tot een boekdeel kunnen vermeerderen, maar ons doel is alleen geweest, een greep uit den hoop te nemen, om aan te toonen, hoe aanschouwelijk en kernachtig ons Vlaamsche werkersvolk met een enkel woord de persoonsbeschrijving van zijn bekenden evenmensch weet te geven, alsof er in hem een karikaturist verborgen is, noch door geleerdheid, noch door speciale opleiding aangeleerd. En deze eigenaardige eigenschap, zoo oud als er menschen zijn, behoort, naar ons inzien, wel degelijk tot de Folklore van ons Ras.